

HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN TURGUT REİS ADLI ESERİNİN TARİHÎ ROMAN KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Evren KARATAŞ

Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ekaratas@cumhuriyet.edu.tr

Özet

Bilindiği gibi Halikarnas Balıkcısı, Yahya Kemal Beyatlı ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından dar anlamda Antik Yunan kaynaklarına yönelmeyi, geniş anlamda ise Akdeniz havzası kültüründen beslenmeyi öneren "Nev-Yunanilik" adlı edebî görüşü geliştirmiş, Anadoluçuluk düşüncesinden ve Türk Tarih Tezi'nden de yararlanarak Mavi Anadoluçuluk adı altında bir medeniyet ve tarih teorisi ortaya koymuştur. "Cevat Şakir Kabaağaçlı" isminden feragat ederek, edebiyat dünyasına Halikarnas Balıkcısı müstearıyla giren yazarın edebî kişiliğinin en belirgin özelliği, tabiatı özellikle de denizi; eserlerinde karakterleri, kurguyu ve uzamı birbirine eklemleyen, vazgeçilmez bir bağdaştırıcı öge olarak kullanmasıdır. Halikarnas Balıkcısı'nın 1962 yılında yayımladığı Turgut Reis adlı romanında, II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman dönemlerinde Akdeniz havzasının Türkleştirilmesi konusunda Barbaros Hayreddin Paşa ile birlikte önemli deniz savaşlarına katılan ve Malta'da İspanyollarla giriştiği bir çatışma sırasında kaza sonucunda ölen Turgut Reis'in mücadeleleri ana olayı oluşturur. Bu makalede Halikarnas Balıkcısı'nın iki vazgeçilmez tutkusu olan tarih ve denizin tarihî roman kimliğindeki Turgut Reis adlı eserde nasıl bir bileşkeye dönüştürüldüğü değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Buna göre öncelikle Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın tarihçi kimliği üzerinde durulmuş, ikinci olarak tarih-edebiyat ilişkisi belirlenmeye çalışılarak bu iki disiplinin teğet noktası olan ve hâlen üzerinde tartışmalar yürütülen tarihî romanların nitelikleri saptanmıştır. Son olarak ise örneklem olarak seçilen Halikarnas Balıkcısı'nın Turgut Reis adlı eseri yazarın tarih anlayışı ve tarihî romanın nitelikleri açısından değerlendirilmeye gayret edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Halikarnas Balıkcısı, Cevat Şakir Kabaağaçlı, Turgut Reis, Tarihî Roman.

THE EVALUATION OF "TURGUT REIS" NOVEL OF HALİKARNAS BALIKÇISI IN THE CONCEPT OF HISTORICAL NOVEL

Abstract

As it is known, Halikarnas Balıkcısı developed the literary idea called as "Neo-Greek" which suggests fronting Ancient Greek sources in the narrow sense and feeding from Mediterranean Culture in the broad sense by Yahya Kemal Beyatlı and Yakup Kadri Karaosmanoğlu, and he also revealed a civilization and history thesis of "Blue Anatolia" by referring to Anatolia philosophy and Turkish History Thesis. The most prominent feature of the writer, who used the name of "Halikarnas Balıkcısı" by waiving his real name "Cevat Şakir Kabaağaçlı", used the nature especially the sea as an indispensable element in his works while connecting the characters, the fiction and the environment. In the novel of Turgut Reis published by "Halikarnas Balıkcısı" in 1962, the battles of Turgut Reis, who attended some important sea wars with the Barbaros Hayreddin Pasha in order to Turkification of Mediterranean Region in the period of II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim and Kanunî Sultan Süleyman and was dead as a result of an accident occurred during the battle against Spaniard in Malta. In this article, it is evaluated that how Halikarnas Balıkcısı's the two indispensable passions of history and sea turned into resultants in his historical novel of Turgut Reis. In this context, the study is composed of three different sections. So firstly, the historical identity of Cevat Şakir Kabaağaçlı is emphasized and secondly the characteristics of historical novels, which are being still discussed and is the tangent point of the disciplines of history and literature, are identified by determining the relation between them. Finally, "Turgut Reis" novel of Halikarnas Balıkcısı, which is chosen as a sample, is evaluated in the aspects of the writer's understanding of history and the historical novel characteristics.

Key Words: Halikarnas Balıkcısı, Cevat Şakir Kabaağaçlı, Turgut Reis, Historical Novel.

Halikarnas Balıkçısı'nın Tarih Algısı ve Mavi Anadoluçuluk Akımı

Tarihçi Cevat Paşa'nın yeğeni, yine tarihçi ve yazar Şakir Paşa'nın oğlu olan ve bu iki önemli zâtın da isimlerini taşıyan Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın tarihe merak duyması şaşırtıcı bir durum değildir. Hakikatte Oxford Üniversitesi Yakın Çağlar Tarihi bölümünde eğitim almayı ailesinin isteği nedeniyle kabul etmiş olsa da ilerleyen dönemlerde en büyük aşkı deniz ile tarih disiplinini buluşturmayı başaran Halikarnas Balıkçısı, ortaya koyduğu pek çok araştırma yazısı ile bugün bile ülkemizin önemli Akdeniz havzası tarihçilerinden biridir. Türklerin Anadolu ile olan ilişkilerini ele aldığı bu çalışmalarda Kabaağaçlı'nın Yunan mitolojisi konusundakiengin bilgilerinde ortaya koyduğu görülür (Yazıcı,1998: 14-18). Mavi Anadoluçuluk akımının temsilcilerinden olan Halikarnas Balıkçısı'nın daha önceden Yahya Kemal Beyatlı ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Nev Yunanîlik adıyla ortaya koydukları; Türklerin kültürel kimliğinin Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya gelişleriyle, Anadolu toprakları tarafından, özellikle de yüzyıllar önce bu topraklarda şekillenmiş ve bu toprağın kültürünü şekillendirmiş olan Helenistik anlayış tarafından biçimlendirildiğini öne süren düşünceyi geliştirdiği görülmektedir.¹ Yahya Kemal Beyatlı; "Sicilya Kızları", "Bergama Heykeltıraşları" ve "Biblos Kadınları" adlı şiirleri ile "Çamlar Altında Muhasebe" başlıklı yazı dizisini, Yakup Kadri Karaosmanoğlu da "Siyah Saçlı Yabancı ile Berrak Gözlü Genç Kızın Sözleri" adlı mensur şiiri ile "Bir Huysuzun Defteri" adlı denemesini Nev Yunanîlik akımının etkisiyle yazmıştır (Gariper, 2007:176). Ali İhsan Kolcu Nev Yunanîlik akımının Mavi Anadoluçularda sadece Helen mirası olarak değil, tüm Akdeniz'i kapsayan daha geniş bir anlayışla ele alındığını ve akımın daha sonraları Havza Edebiyatı, Akdeniz Medeniyeti gibi adlarla da sürdürüldüğünü belirtmektedir. Bu açıdan Mavi Anadoluçuluk akımı, Nev Yunanîlik'e göre Anadolu tarihini, kültürünü ve edebiyatını daha geniş bir çerçeveden ele almaktadır (Kolcu, 2011:68).

"Halikarnas Balıkçısı, Sabahattin Eyüboğlu ve Azra Erhat çevresinde toplanan Mavi Anadoluçular, Türk Tarih Tezi'nin bilimsel açıdan tartışmalı olan bazı kabullerini de sahiplenerek Türk kimliğinin batı ile olan ilişkisine yeni bir boyut katmışlardır. Bu defa batıya uygarlığı götüren Orta Asya'dan göç eden Türk boyları değildir, fakat Avrupa medeniyetinin kökeni sayılan Yunan medeniyetinin beşiği Anadolu'dur. Mutlaka dâhil olunması gereken Batı medeniyetinin kaynağının Yunan'da değil, her anlamda Anadolu'da doğup geliştiğini kanıtlamaya çalışmışlardır. Bu üçüncü dalga Anadoluçuluk'ta etnik tarihe karşı toprağın erdemi düşüncesiyle beslenen duygusal bir milliyetçiliği okumak mümkündür" (Deren, 2002: 539-540).¹

Kerimoğlu (2010:5) da ortaya konulan pek çok tarih felsefesinin ırk, ulus, din, sınıf unsurlarına dayalı ortak bir kimlik anlayışı oluşturmak üzere bina edildiklerini

¹ Mavi Anadoluçuluk'u Selahattin Tozlu (2004:397-410), "Anadolu Türk Tarihi ve Anadoluçuluk" başlıklı makalesinde görüşün temel ilkelerini ele alarak eleştirmekte ve bu "iddianın" kabul edilebilir olmadığı düşüncesini ileri sürmektedir.

ancak Mavi Anadolucuların tarih anlayışlarında din ve etnisiteye yer vermeyerek “insan” kavramını merkeze aldıklarını, Anadolu topraklarında yaşayan ve ona katkı sağlayan her kimliği Anadolulu olarak tanımladıklarını belirtmektedir. Ancak Kerimoğlu, Mavi Anadoluculuğun bir tarih tezi olmakla birlikte bilimsel yanının zayıf, duygusal yönünün baskın olduğunu ve bu durumun klasik tarih anlayışıyla çok da uyummadığını belirtmektedir:

“Maviciler, Anadolu'nun tarihinin gerek Batılılarca gerekse üzerinde yaşayanlarca yeterince iyi bilinmediği kanısındadırlar. Bu nedenle birçok uygarlığın doğuşuna kaynaklık ettiğini düşündükleri Anadolu'yu tanıtmak ve sevdirmek gibi bir misyonları olduğuna inanmışlardır. Onların bu inançları tarihe bilimsel olmayan, duygusal bir gözle bakmalarına yol açar. Mavi Anadolucuların, mavi tekne turlarıyla Ege ve Akdeniz kıyılarını gezmeye çalışan turistlere rehberlik ettikleri göz önüne getirildiğinde, tarihe yaklaşımlarını anlamlandırmak daha olası olacaktır” (2010:5).

Halikarnas Balıkcısı'nın Türk Tarih Tezi'nden beslenen bir medeniyet teziyle harmanladığı tarih görüşünü; inceleme, deneme türündeki eserlerinde daha geniş ele aldığı ancak tahkiyeli metinlerinde ana kaynak olarak kullanmadığı görülür. Ancak Balıkcı'nın *Uluç Reis* ve *Turgut Reis* adlı tarihî romanlarında tarih konusundaki bilgilerini kullandığı gözlemlenmektedir. Ancak Murat Belge, Halikarnas Balıkcısı gibi eğitilmiş bir yazarın tarihî romanlarını yazarken tarihsel gerçeklerle çeliştiğini ve yanlış yorumlara varan hatalar yaptığını ileri sürmektedir. Belge (2006:34:37), Balıkcı'nın örneğin İnebahtı Deniz savaşının anlatıldığı bölümlerde abartılı yorumlarda bulunduğunu ve tarihî hakikatlere uymayan iddialar ortaya attığını anlatmaktadır. Belge, yeterince araştırma yapılmadan yazılan bu romanların birçok karışıklık ve bilgi hatası içerdiği kadar anakronik bazı ifadeler de yer verdiği kanaatindedir. Elbette ki Balıkcı'nın anlattığı birebir tarih değildir. Balıkcı, tarihî malzemeyi kendi anlatım gücü ve muhayyilesi ile birleştirerek okura bir taraftan tarihî bilgi veren bir taraftan da edebiyat zevki sunan bir çalışma ortaya koymuştur.

Tarihî Romanın Tarihçesi ve Kuramsal Arka Plânı

Gögebakan ilk tarihî romancı olarak Walter Scott'u kabul etmektedir: “Walter Scott'un *Waverley*'inin ilk tarihsel roman oluşu üzerinde yazınbilimcilerin ezici bir çoğunlukla uzlaşmaları, 19. yüzyılı tarihsel romanın başlangıç noktası olarak kabul ettiklerinin bir işareti olarak görülebilir. Bu durum tarihsel romanın oluşum gelişim süreci içerisinde Walter Scott'a önemli bir konum kazandırıyor. Yalnızca bir kurucu niteliği yok Scott'un. Onun ilkeleri, bir tarihsel roman geleneğinin ana taşlarını oluşturuyor” (2004:17). Gögebakan Scott'un türe kazandırdığı yenilikleri ise şöyle açıklamaktadır: “Spesifik bir tarih anlayışı ve tarih bilinci, tarihin yeni bir bakış açısından yeniden canlandırılmasına götürmüştür Scott'u. Ondan önceki tarih konulu romanlarda rastladığımız, bir kahraman etrafında olup biten ve kahramanın bütün zorlukların üstesinden geldiği bir yapı söz konusu değildir artık. Romanın hem başkişisi hem de diğer figürleri sıradan insanlardır. Olağanüstü güçleri yoktur. Herkesin yaşadığı sorunları onlar da yaşarlar. Tarihsel olaylar bu sıradan insanların bilincinde yansıtılır” (Gögebakan, 2004: 17). İlk tarihî roman konusunda Argunşah

ve Yalçın-Çelik'in de Göğebakan'la aynı görüşte olduğu görülmektedir. (2007:411, 2005: 60).

Edebiyat kuramcısı Lukacs tarihî romanların ortaya çıkışını iki nedene bağlamaktadır. İlk neden, sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan burjuva sınıftır. Burjuva sınıfı belirli bir bilinçlenmeyi sağladığı için okur olağanüstülüklerle örülü tarihî hikâyeler olan destanlardan uzaklaşmış ve daha gerçekçi bir çizgiye oturan roman türüne yakınlaşmıştır. Aslında roman türünün doğması için de aynı toplumsal sınıf etkili olmuştur. Lukacs burjuva sınıfın oluşturduğu aydınlanma hareketi sonrasında tarih yazıcılığı için gerekli olan ideolojik alt yapının oluştuğu kanısındadır. Tarihî romanların ortaya çıkmasındaki bir diğer etken ise Fransız Devrimi'dir. Bu devrim tüm dünyada ulusçuluk hareketlerini ortaya çıkardığı için toplumlar kendi millî bilinçlerinin farkına varmışlar ve tarihlerini öğrenmek istemişlerdir. Tarihe ve millî kimliğe yönelen bu bakış sayesinde de tarihî romanlar gelişmiştir (Aktaran: Göğebakan, 2004: 18-19, Argunşah, 2007:411, Yalçın-Çelik, 2005:57).

Türk Edebiyatı'ndaki ilk tarihî roman olarak -genelde- Namık Kemal'in yazdığı *Cezmi* adlı çalışma kabul edilmektedir (Sulaimanova, 2009:8). Ancak tarihî roman konusunda doktora tezi hazırlamış olan Argunşah, Türk edebiyatındaki ilk tarihî romanın *Cezmi* olmadığı görüşündedir: "Bizim edebiyatımızda konusunu tarihten alan ilk roman Ahmet Mithat Efendi'nin *Letâif-i Rivâyât* serisinden çıkan *Yeniçeriler*'idir. Eser 1871'de neşredilmiştir. Bu eseri 1877'de yine Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı *Süleyman Muslî* ile 1880'de Namık Kemal'in *Cezmi*'si takip eder" (1990:7-9).² Ayata da ilk tarihî romanın *Yeniçeriler* olduğu görüşündedir: Ayata 2088:12), "Bu söylenenlerin ışığında *Cezmi* için söylenebilecek en doğru ifade ilk tarihî romanlarımızdan biri olduğudur" diyerek düşüncesini belirtmiştir.

Tarihî romanlar, bir bilim alanı olarak değerlendirildiğinde ciddi ve soğuk bir nitelik taşıdığı düşünülen tarihsel bilgileri daha canlı, daha anlaşılır bir hâle getirmekte ve böylece tarih çok daha geniş kitlelere ulaşabilmektedir (Argunşah, 2002:441). Tarihî romanlar konusundaki önemli sorunlardan ilki sınıflandırma sorunudur. Yazarın belirli kaynaklar yoluyla ulaştığı bilgileri kullanarak oluşturduğu, yüzyıllar öncesini konu alan bir tarihî roman ile tanık olduğu bir tarihsel gerçekliği anlattığı tarih romanı birbirinden farklıdır. Bu tip romanlar, konu edilen tarihî döneme göre devir romanı, tarih-roman; tarihi bir malzeme olarak kullanma biçimlerine göre de popüler tarihî romanlar, postmodern tarihî romanlar gibi adlandırmalarla karşımıza çıkmaktadırlar. O günden bu zamana kadar, özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Türk kimliğinin benimsenmesi, millet olma bilincinin

² Tarihî romanın dünyadaki ve Türkiye'deki seyri konusunda daha geniş bilgi için Hülya Eraydın Argunşah 'ın 1990 yılında tamamladığı "Türk Edebiyatında Tarihî Roman (Türk Tarihiyle İlgili)" başlıklı doktora tezi ile Aigul Sulaimanova'nın 2009 yılında tamamlanan "Konusunu Türk Tarihinden Alan Tarihî Romanlar (1966-1970)" başlıklı doktora tezine başvurulabilir.

geliştirilmesi, maziye duyulan merak ve özlem gibi pek çok nedenden dolayı tarihî romanlar yazılmıştır (Argunşah, 2007:411).

Kurmaca ve gerçeklik kavramlarının kesişim noktasında bir tür olan roman, tarihsel ya da tarihî roman hüviyeti kazandığında durum biraz daha tartışmalı bir hâl almaktadır. Edebiyatın gerçek yaşamla olan organik bağı tüm türlere olduğu gibi romana da sirayet etmiştir. Hatta tüm edebî türler içerisinde romanın diğerlerine oranla gerçeklik kavramına daha çok yaslanması gerekmektedir. Tarihsel romanlarda bu organik bağ daha da güçlüdür. Çünkü yazar tarihsel bir gerçeği, olayı ya da kişiyi anlatma taahhüdünü en başından okura vermektedir. Ancak ne olursa olsun yazar bir tarihçi değildir. Okurun da niyeti bir tarih kitabı okumak değildir. Bu anlaşma sağlandığına göre yazar tarihsel bir gerçekliğe dayandırdığı eserini kendi hayal gücüyle ve yaratım elemanlarıyla donatarak okura sunacaktır. (Argunşah, 2007:411). Bu konuda Alfred Döblin'in şu sözü açıklayıcı niteliktedir: "Tarihsel roman her şeyden önce bir romandır, tarih değil" (Akt. Gögebakan, 2004: 13).

Tarihî romanlarda gerçek ve kurmaca arasındaki bağ net de olsa tarihî roman kavramı bugün bile edebiyat camiasının çok tartıştığı kavramlardan biridir. Son zamanlara kadar yazarın tarihe sadakati tartışmanın en can alıcı noktasını oluştururken son dönemlerde ortaya konulan postmodern tarihî romanlar tartışmayı çok daha başka bir yöne çekmiştir. Artık ana amacın oyun kurmaca olduğu bu yeni anlayışta tarih, gerçeklik, kurmaca kavramları da yazarın elinde birer oyuncuğa dönüşmüştür. Elbette ki tarihle edebiyat arasındaki bağ roman türünden, özellikle de tarihî romanlardan çok daha gerilere dayanmaktadır. Aslında her metin kendi döneminin sosyal, kültürel değerlerini ve kabullerini üzerinde taşıdığına göre tarih-dönem bağlantısını edebiyattan söküp atmak mümkün değildir. Sözlü dönemden beri bu bağın çok daha güçlü hissedildiği türler vardır. Destanlar tarih kurmaca bağlantısının en iyi sözlü örnekleridir. "Belgelerin dereceli olarak azaldığı, -sustuğu yerde efsane, menkabe ve destan adını verdiğimiz mahsuller konuşur- ferd için hafıza ve altı ne ise, cemiyetler için menkabe ve destan odur" (Elçin, Akt. Tural, 2006:63). Bir toplum yaşamındaki savaşlar, toplumsal dönüşümler, yıkıcı doğa olayları, topluma yön veren liderler, topluluktan millet olma aşamasına nasıl geçildiği gibi meseleler destanların ana konusunu oluşturmaktadır. İlyada ve Odessa, Oğuz Kağan, Manas gibi destanlar topluma önderlik eden güçlü yöneticileri ve halk yaşamını ele alan önemli eserlerdir ve hepsi de tarihsel gerçeklikten beslenerek yazılmışlardır. Dede Korkut Hikâyeleri, Cenk Hikâyeleri, Gazavatnâmeler, Battalnâmeler, Danişmentnâmeler, Saltuknâmeler tarihî romandan önce tarih-edebiyat bağlantısı üzerine bina edilen diğer ürünlerdir (Eraydın-Argunşah, 1990:2-5, Yalçın-Çelik, 2005:61). Ortaçağ Avrupa'sındaki şövalye romanları da tarih-edebiyat bağlantısının güçlü örneklerindedir. Ancak tarihî romanlarda tarih-edebiyat ilişkisi destan türündeki dibi dolaylı olarak değil, doğrudan ele alınır. Tarih artık yazar için işlenmesi gereken bir malzeme durumundadır.

"Tarih için kuru bir malzeme olan vak'anın, roman içinde canlı ve -kimi zaman- hayata yön veren bir malzeme değeri kazanmasını burada görmeliyiz.

Tarihçi vak'a üzerinde konuşur; romancı vak'ayı konuşturur; ona yeni bir nitelik ve misyon kazandırarak yapar bunu. Romancı, bu konuda tarihçiye kıyasla epeyi avantaja hatta lükse sahiptir. Bir kişinin kendi ceketiyle didişmesi romancı için bir vak'adır. Tarihçinin böyle bir şeye talip olması düşünülemez. Sonra romancı diliyle de tarihçiden ayrılır: kinayeli, alaylı, gerçekçi, mecazlı, abartılı... bir üslupla konuşmak, romancı için neredeyse bir vecibe, bir zorunluluk; tarihçi için vak'anın özüne sadık kalmak ve bu vak'ayı doğru bir dil ve ağırbaşlı bir üslupla anlatmak şarttır" (Tekin, 2002:62). Tural'ın da bu konuda Tekin ile paralel görüşte olduğu anlaşılmaktadır. Tural tarihin özelliklerini belgelere dayanmak, nesnel olmak, neden-sonuç ilişkisini temel almak ve kronolojik olmak biçiminde sıraladıktan sonra tarihî romanın tarih gerçekliğine dayanmakla birlikte bu dört temel unsuru kullanmak zorunda olmadığını da belirtmektedir. Tural'a göre de tarihçi için önemli olan vak'adır. Edip için önemli olan üslûptur (Tural, 2003:208-210).

Tarihî roman konusundaki asıl tartışma gerçek ve kurmaca arasında kurulan oranla ilgilidir. Yazarın bir tarihçi gibi olayları kronojik olarak hiç atlamadan vermesi didaktik ve kuru bir anlatıma neden olacaktır. Yazar daha ziyade tarihsel olaylar ve tarihî kişilerle kurduğu fona kendi hayal gücünün ürettiği olayları ve kişileri de ekleyerek okura daha canlı ve çekici gelecek bir dünyanın peşinde koşmaktadır. Yazar da elbette bu dünyayı kurarken tıpkı tarihçi gibi belgelerden yararlanabilir ancak bu belgeleri kullanırken kişisel yorumlarına başvurabilir, nesnellikten uzaklaşabilir. Bu durum bir yaratım eylemi gerçekleştiren yazar için bir haktır. Bu tavır yazarın özgürlük alanını oluşturur. Tarihî romanın amacı okura tarihi öğretmek değildir. Tarihî romancı tarihsel gerçeklerden hareketle okura yeni bir dünya aralamaya çalışır. Yazar için öncelikli amaç öğreticilik değil, estetik kaygılardır. Bu konuda Schabert'in görüşleri önemlidir. Ina Schabert bu konuda bir açmaz olduğu görüşündedir: "Bu paradoks tarihsel roman yazarının en büyük sorunu olarak karşımıza çıkıyor. (Eser) gerçekliği ön plana çıkarması halinde fazla 'bilimsel', fiksiyona ağırlık vermesi durumunda ise aşırı 'kurmaca' olduğu, yani bir anlamda tarihsel gerçekliği saptırdığı eleştirisiyle karşı karşıya kalacaktır" (Aktaran: Gögebakan, 2004: 27). Ancak edebiyatımızda bunun aksi örnekler de sıkça rastlamak mümkündür. Özellikle romanı okura bir mesaj vermek amacıyla kullanan yazarlar tezli romanlar üretirken sıkça tarihî romanın imkânlarından yararlanmışlardır.

Argunşah'a göre tarihi romanlar üç özellik taşımalıdır: 1. Tarihî roman okuyucuda gerçeklik vehmi uyandırmalıdır. 2. Bu gerçeklik edebî eser hâlinde ve bir yazar tarafından yeniden işlenmelidir. 3. Anlatılan hadisenin yazarın yaşadığı tarihten önceki bir devre, en azından yazarın çocukluk devresine ait olmalıdır (Eraydın Argunşah, 1990: 7-9).

Edebiyat sanat, tarihsel bir bilim alanı olarak kabul edildiğinde tarihî romanların bu iki disiplini nasıl bir araya getireceği sorunu ortaya çıkmaktadır. Edebiyat bir yaratıcılık alanı olduğundan öznel, oysaki bir bilim alanı olarak tarihten beklenen ise nesnel ve belgelere dayalı olmasıdır. Ayrıca edebiyat bireyi

esas alır, bireyin yaşamındaki olaylar basit, önemsiz denmeden romanın konusu yapılabilir. Tarih ise tarihe yön vermiş kişilikleri, kahramanları, olayları anlatır. Bu nedenle tarih büyük ölçekli olayları görmeye ayarlanmış bir kameradır. Edebiyat ise adeta bir mikroskop gibi detaylı araştırmalarla, küçük verilerle yön bulur. Edebiyatçı için tarih kimi zaman bir fon, kimi zamansa bir malzemedir. Bu malzemenin büyük kısmı da işleme esnasında ayıklanır ya da atılır. Tarihî romanlarda tarihî olaylar ve kişilikler konu edilse de yazar için önemli olan yine de karakterin iç dünyası, çatışmaları ve buhranlarıdır. Böylece tarihin dondurup heykelleştirdiği kişiler okurun dünyasında bu kez "insan" hassasiyetleriyle boy gösterir. Böylece okur çoğu kez ürkülen, nefret edilen ya da hayranlık duyulan bu karakterlerin kendisinden çok da farklı olmadığını, zaaflarını, mutluluklarını bilecek ve onunla empati kurabilecektir. Bu olanak son dönemlerde özellikle tarih eğitimi çalışmalarında kullanılmaktadır.

Tarihî Romanlarda Karakterizasyonun Oluşturulması

Tarihî romanlarda karakterizasyon iki şekilde gerçekleşebilmektedir: İlk yöntemde yazar gerçek tarihî kişilikleri romanında ele almakta ve kahramanın gerçek kişiliğini kendi hayal gücünü de kullanarak geliştirmektedir. Ancak yazar bu süreçte tarihî kişiliğe bağlı kalmak durumundadır. İkinci yol ise tarihî olayların içerisine yazarın kendi hayal gücünün ürünü olan kahramanlar eklemesidir ki bu yöntemde yazar, karakteri oluşturmak konusunda bağımsızdır. "Yazarın birinci seçeneğe başvurması durumunda gerçek tarihsel kişiliklerin gerçeğe, yani tarihsel belgelere uygunluğu kaçınılmaz bir zorunluluk olacaktır. Yazar en azından, hayal dünyasının oldukça geniş olanaklarını kullanmada kendini kontrol etme, sınırlama gereksinimi duyacaktır. Sözüne ettiğimiz durumlara dikkat etmemesi durumunda ise, başka bir deyişle; hem gerçek tarihsel kişileri romanının başkışisi olarak seçme hem de onlar üzerinde değişiklikler yapma yoluna başvurması durumunda birçok eleştiriye göğüslemek zorunda kalacaktır." (Göğebakan, 2004: 41). Ancak kuramcılar kadar yazarların da bu konuda farklı düşündükleri görülmektedir. Örneğin Attilâ İlhan karakterleri tarihî kişilikler olsa bile, kahramanlarını oluştururken onları kendi bakış açısının tornasından geçirdiğini belirtir. Attilâ İlhan'ın tarihî romanlarında tarihî kişilikleri deforme ettiği yönündeki eleştirilere verdiği yanıt konuyu aydınlatmak açısından önemlidir: "Gerçek tiplerle muhayyel tipleri bir roman örgüsü içinde anlatıyorum. O Şevket Süreya benim düşündüğüm Şevket Süreya'dır. O Nazım benim düşündüğüm Nazım'dır. Ama hepsi üzerinde ince ince çalışmışımdır" (Aktaran: Göğebakan, 2004: 43).

Turgut Reis Romanının Tarihî Romanın Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmaya konu olan eserde karakterizasyon açısından birinci yol takip edilmiştir. Büyük Türk denizcisi Turgut Reis bir roman kahramanı olarak ortaya çıkarılırken Halikarnas Balıkçısı'nın tarihî bilgi ve belgelerden yararlandığı görülür. Zaten II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman dönemlerinde yaşayan Turgut Reis'in başından geçen olaylar romanda da kronolojik olarak yer

alır. Buna göre Bodrum'un Sıralovaz Yarımadasında yer alan Karabağ köyünde Yoksul Çoban Veli'nin oğlu olarak dünyaya gelen çocuğa eski bir korsan olan Hüsamettin Reis'in önerisiyle Turgutca adı verilir. (2011:14, Uzunçarşılı, 1998: 384).

Balıkçı, "Turgut Reis'in hayatına dair bilinenleri, doğduğu, yaşadığı bölgeyi iyi bilen bir yazar olarak, kurgulama gücüyle birleştirir. Bu bağlamda Turgutca'nın doğumu ve isim alma töreni yazarın geleneğe dayalı yaşama biçimini çok iyi bildiğini göstermektedir" (Çelik, 2010:146). Çocukluğu iki eski korsan olan Kör Ali ile Tahtabacak'ın (Hüsam Kaptan) denizlerdeki maceralarını dinleyerek geçen Turgutca, anne ve babasının beklentilerinin aksine yaşamını bu köyde bir sürü başında çobanlık ederek değil, açık denizlerde hür bir korsan olarak geçirmek niyetindedir:

"Turgutca günlerini Sıralovaz'da sessizlik içinde geçirecek kadar sabırlı değildi. Köyün etrafında boşluktan başka bir şey göremiyordu. Oranın her günkü hayatına, bir türlü baş eğemiyordu. İçinden keskin bir ses, "Deniz! Deniz! Deniz!" diye bağırıyordu. İşte o ses yaradılışının ve mukadderatının çağırışı idi. Cevval ruhların böylelerine çoğu kere serseri ve sergüzeşti denilir, fakat unutulmamalıdır ki, yeryüzünde gelişme ve uygarlık adına ne varsa, topunu da bu yaradılıştaki insanlar yapar. İşte o Osmanlı İmparatorluğu'nun unutulmuş bir köşesinde çobanlıkla geçiştirmiş olan bu çocuk, birkaç yıl sonra dünyanın en büyük imparatorluklarını titretecekti" (Halikarnas Balıkçısı, 2011:61).

Halikarnas Balıkçısı (2011:39)'na göre kendi seçiminden çok kaderi olduğu için Turgut Reis on beş yaşında iken anne ve babasının gönülsüz de olsa rızalarını alarak denize açılır. Turgut Reis'in bu kararında Türklerin İnebahtı'da yani Leponta'da kazandıkları deniz savaşının da payı vardır. On beş yaşındaki Turgutca'nın savaşa katılan leventlerin dilinden bu büyük mücadeleyi dinledikçe denize olan tutkusu artmıştır. Bu büyük Türk denizcisi bir kaza sonucunda vefat ettiği seksen iki yaşına kadar geçen yaşamını denizde geçirecek, denizin ona verdiği imkânlarla geçinecek, bir denizcinin kızıyla evlenecektir. Kısacası yazarın da belirttiği gibi onun yazgısını deniz belirleyecektir. Böylece Kanunî Sultan Süleyman'ın bile buyruğuna girmeyi reddeden Turgut Reis'e eser boyunca tahakküm edebilen tek güç denizdir. Ancak Turgut Reis de ömrü boyunca denizi dizginlemeye çalışmıştır. Bu hem bir çatışma hem de bir bütünleşme hâlidir. Eserde bu durum Turgut Reis tarafından şöyle aktarılır:

"Ben senin ve fırtınanın çocuğu değil miyim?... Gözlerim senin köpüklerine açılmamış mıydı? O andan itibaren seni yurdum saymamış mıydım? Düşünceli sessizliğimin dev arkadaşı sen değildin de kimdi?" (Halikarnas Balıkçısı, 2011:228). Ferudun Fazıl Tülbentçi'nin de Turgut Reis'i konu alan tarihî romanın da Turgut Reis'in denize olan tutkusunu benzer biçimde dile getirdiği görülür. Hatta Tülbentçi'nin Turgut Reis adlı eserinin Halikarnas Balıkçısı ile olay örgüsü ve Turgut Reis'in karakterizasyonu konusunda büyük oranda benzeştiği görülür (2013:15).

Yazıcı da Halikarnas Balıkçısı'nın eserlerinde tabiat ve deniz unsurlarını incelediği çalışmasında denizin yazarın eserlerinde sadece bir mekân unsuru ya da

fon olmaktan çıktığını, yaşamsallaştığını, eserlerdeki kahramanları yönlendirdiğini hatta onlarla bütünleştiğini ve böylece denizin de bir kahraman hüviyeti kazandığını dile getirir: “ Halikarnas Balıkcısı'nda deniz başlı başına bir eser kahramanıdır; anlatılmak istenen, amaçlanan gerçek temadır; yaşamın kaynağı ve güzelliğın başlangıcıdır. Deniz sonsuz varlığı ve gücüyle eserlerdeki değişmez unsurdur” (1998:12).

Öztuna 16. yüzyıl boyunca Osmanlı sularında denizcilik yapmış Turgut Reis'in genel özelliklerini şöyle anlatmaktadır: “Turgut, İstanbul'daki girift kapdân-ı deryalık teşkilatından ve saray protokolünün teferruatından ne derecede çekiniyorsa, İstanbul'daki devlet adamları da, kıyâfeti ve konuşması kendilerinininkine benzemeyen, vezirlerle (mareşal) arkadaşı hatta emri altındaki kaptanları gibi konuşan bu amiralden ürküyorlardı. Turgut ancak yaşı ilerledikten sonra Osmanlı protokolünün içine girebildi ve şimdiye kadar kalıba girmeyişinin şahsından fazla Türk denizciliğine zarar verdiğini idrak etti” (1983:21).

Eserde Halikarnas Balıkcısı ise Turgut Reis'in kişiliğini şöyle betimlemektedir: “Turgut Reis'in seksen iki yaşına kadar komuta etmiş olduğu çeşit çeşit filolarda ve gemilerinde bir tek isyan olsun çıkmadı. Turgutca'nın filo tertibine kalkışında herkes onun emri altına üşüşürdü. Herhangi bir seferi ele alınarak incelense, ilk olarak meydana çıkacak gerçek işte budur. Bundan başka göze çarpan bir şey varsa, o da düşüncesindeki tutarlılık ve onu uygulamadaki parmak ısırtıcı ustalık ve becerikliliği idi. Bir özelliği de, elindeki kayıkların yelken ve kürek geriliklerine son derece dikkat etmesi idi. Sözelimi yapısı hantal, idaresi güç, rüzgârda dümen dinlemez gemilere ayak basmazdı. İspanyolların allavi kallavi gemilerindeki amaçları, gurur, azamet ve gösterişti. Onlar gemiyi su yüzünde kara savaşı yapan yüzücü bir sal sayıyordu. Kendi dehaya varan denizciliğine dayanarak, geminin de denizci olmasına dikkat ediyordu. İşte bundan dolayı perkendeyi ele geçirincede bir göz atışta, neresinde bir aksaklık olduğunu ve tam bir savaş gemisi olması için nerelerin değişmesi gerektiğini hemen kestirirdi” (Halikarnas Balıkcısı, 2011:117).

Görüldüğü gibi romanın ana meselesi Turgut Reis'in güçlü ruhsal portresini ortaya çıkararak okurla kahraman arasında bir bağ kurabilmektir. Ancak Turgut Reis romanında özellikle Barbaros Hayrettin Paşa/Hızır Paşa olmak üzere Oruç Reis, İlyas Reis, Uluç Ali Reis/Kılıç Ali Paşa gibi önemli Türk denizcilerinden de söz edilmektedir. Özellikle Barbaros'un İspanya, İtalya ve Kuzey Afrika'daki seferleri panoramik olarak ve canlı betimlemelerle aktarılmıştır. Başta Akdeniz sularında korsanlık faaliyetlerinde bulunan Barbaros'un Kanunî'nin davetiyle İstanbul'a gidişi, sultan adına Akdeniz sularında yaptığı seferler ve savaşlar ile Kaptan-ı Deryalık makamına getiriliş süreci eserde ayrıntılı olarak işlenir. Kanunî Sultan Süleyman, Rodos'u ele geçiren Hızır Reis'i İstanbul'a davet ederek onu Kaptan-ı Deryalık makamına getirir: “Bu ziyaretten çok geçmeden eski Hızır Reis, Barbaros Hayrettin Paşa adıyla ilk önce Cezayir beylerbeyi, sonra da İtalya sularında Andrea Dorya'yı fena halde hırpaladıktan sonra Barbaros Hayrettin Paşa adıyla Kaptan-ı Derya atanmıştı” (Halikarnas Balıkcısı, 2011:226).

Tarihî romanların ana amacı millî kimliğin güçlendirilmesidir. Eserde de Turgut Reis'in Barbaros güçlerine destek vererek Akdeniz Havzasının Türkleştirilmesi faaliyetlerine katkıda bulunduğu belirtilir. Romanda sıklıkla bu fetih hareketlerinin ardında Hristiyan tebaanın Müslüman halka uyguladığı şiddetin ve Müslümanların İspanyollar tarafından köleleştirme isteğinin yattığı vurgulanmaktadır (Halikarnas Balıkcısı, 2011:180-181-198): "İspanya kıyılarından güç bela kaçıp gelebilen Müslümanlar bu haberleri doğruluyorlar ve İspanyolların özellikle Engizisyon mahkemelerinin yoksul Müslüman halkına yaptıkları işkencelerin artık dayanılmaz hadde vardığını bildiriyorlardı" (Halikarnas Balıkcısı, 2011: 143).

Tarihî romanlar dönemin siyasal ve toplumsal yaşamından ve genel kabullerinden izler taşırlar. Örneğin örnekleme oluşturan eserde 16. yüzyılda yaygın olan, aslında devletin denizlerdeki hâkimiyetinin yetersiz olmasından kaynaklanan bir tür sistem dışı yapıdan yani korsanlıktan söz edilir. Turgut Reis romanında korsanlık hakkında geniş bilgiler verilir; korsanlık yapısı olumlanır, hatta yüceltilir. Örneğin eserde Osmanlı devletinin Akdeniz'deki egemenliğini Türk korsanlara borçlu olduğu ve bu korsanların Enderun'dan yetişenlere göre denizcilikte çok daha başarılı oldukları vurgulanmaktadır. Özgür Aktaş (2013: 163) da Osmanlı devletinin 16.yüzyılda en görkemli dönemini yaşamasının bir nedenini de o dönemde Kuzey Afrika'da konumlanan Türk denizcilerinin İspanya, Portekiz ve Venedik üzerinde büyük baskı oluşturmalarına bağlamaktadır. Osmanlının Kanûnî dönemindeki başarısında Akdeniz'i kontrol altında tutan Barbaros ve Turgut Reis olmak üzere ünlü Türk korsanlarının da büyük payı vardır.

Eserde korsanlığın yağmacılıkla karıştırılmaması gerektiği ve tartışmasız kuralları olduğu vurgulanır. Korsanlıkta elde edilen ganimetlerin bir kısmının ülke hazinesine bırakıldığı, Türk korsanların ise ganimetlerden gemilerde köle durumunda olan kürek mahkûmlarına yani forsalara da pay verdikleri belirtilir. Türk korsanların bu tutumu pek çok forsanın Müslüman olmasını da sağlamıştır (Halikarnas Balıkcısı, 2011:208; Yücel, 1991:80). Korsanlık o dönemde Osmanlı devletinin kendi güvenliği için desteklediği oluşumlardan biridir. (Aktaş, 2013:157-158). "Osmanlı Devleti'nin deniz sınırlarında ve kara sularında asayiş ve güvenliği sağlamakta yetersiz kalan devlet güçleri, halkın kendi kendisini korumak için korsanlık geleneği oluşturmasına yol açmıştır. Halikarnas Balıkcısı hangi şekilde olursa olsun haksızlığa ve adaletsizliğe karşı direnen, mücadele eden kişilere karşı derin bir sevgi besler. Onun insana bakışındaki temel özelliklerden biri de yaşama ve tabiata duyulan saygıdır" (Yazıcı, 1998:106).

Eserin tarihî açıdan bir başka boyutu ise örtük olarak Osmanlı sarayına yöneltilen eleştirilerdir. Bu tespiti tarihî romanların devrin siyasal ve sosyal olaylarını yansıtırma özelliği altında değerlendirmek mümkündür. Ayrıca bu özellik sayesinde tarihî romanlar, kronolojide donuk birer bilgi olmaktan öteye gidemeyen tarihi gerçekleri daha canlı hale getirmekte ve okurun olaylara daha empatik ve objektif bakmalarını sağlamaktadır. Elbette ki bu durum yazarın da olayları ne kadar

objektif aktardığıyla doğrudan ilişkilidir. Ancak Argunşah'a göre tarihî roman bir ideolojinin de eseridir ve yazarın kendi ideolojisine göre tarihî gerçekler içerisinde yaptığı seçmeler, eklemeler ve yorumlarla okura ulaşır (Argunşah, 2007:412- 420).

Eserde, özellikle 1546 yılında Barbaros'un ölümünden sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun sadrazamlık makamına adı daha sonraki yıllarda pek de hayırla yâd edilmeyecek olan Rüstem Paşa'nın getirilmesine yönelik bilgiler ve yorumlar vardır. Rüstem Paşa'nın uygulamaları birçok devlet adamını olduğu kadar Turgut Reis'i de rahatsız etmektedir. Özellikle Rüstem Paşa'nın kardeşi Sinan Paşa'nın Kaptan-ı Deryalık makamına atanmasıyla bu gerilim daha da artacaktır: "O Turgut Reis ki; Barbaros'tan sonra Kaptan Paşalığa en layık adamdı.(...) Turgut Reis Kaptan Paşalığı aklından bile geçirmiyordu. Ne var ki Sinan Paşa onu rakip saydığı için ona karşı diş biliyordu. Turgut'un filosunun manevrasını ipekli sırmalı çadırdan seyretmekte olan Sinan Paşa'nın kaşları gitgide çatılıyordu" (Halikarnas Balıkcısı, 2011:313).

Tarihî kaynaklar da Halikarnas Balıkcısı'nın romanda aktardıklarını onaylar niteliktedir. Yılmaz Öztuna Turgut Reis'in kaptan-ı derya olarak görevlendirilmemesinin temel nedeni olarak Rüstem Paşa'yı göstermektedir: "Barbaros'un ölümünden sonra, ihtimal kapdân-ı deryâ olmayı ümid eden Turgut Reis, Sokollu Mehmet Paşa gibi ömründe denize açılmamış, bir generalin bir mevkie tâyininden ve sadrazam Rüstem Paşa'nın nefretinden kırıncılık duydu. İstanbul'a karşı soğuk davranmaya başladı, korsanlık hayatına devam etti. Rüstem Paşa tarafından Turgut'un imparatorluk teşkilâtında kapdân-ı deryâ olarak vazife göremeyecek karakterde, âsî ruhlu ve teşrifât fikrinden mahrum bir adam olduğuna ikna edilen ve aldatılan Kaanûnî Turgut'un hareketlerini gene de tâkiyib ediyor ve müşkil vaziyetlerinde onu destekliyordu" (1983:23). Aynı görüşün Tefik İnci tarafından da dile getirildiği görülmektedir. İnci (1953:4), Kanunî'nin birtakım sadrazam dedikodularına kandığı için Turgutca'nın hakettiği makamlara getirilmediğini dile getirmektedir.

Bunun dışında eserde, hükümdarın tüm çabalarına karşın Osmanlı devlet geleneğinin büyük oranda üst düzey devlet yöneticileri ile bu yöneticilerin makamlarını ele geçirmek isteyen devlet adamları arasındaki görünmez mücadelelerle şekillendirildiği anlatılır. Turgut Reis saraydaki bu karmaşık durumu hoşnutsuzlukla karşılamakta ve saraydan uzak durmaya çalışmaktadır. Zaten ilerleyen dönemlerde Kanunî'nin davetlerine karşın Turgut Reis, Osmanlı himayesine girmeyi reddedecek ve Akdeniz ufuklarında özgürce dolaşmayı yeğleyecektir:

"Sarayda, Enderun'da yetişmiş kul ve köle kalabalığı için bu saray dışı deniz adamı, korkulacak bir düşmandı. Gerçi Enderunu Hümayun üremeleri birbirlerini şiddetle kıskanırlar, ben vezir ve sadrazam olacağım, diye birbirinin ayaklarının altlarına habire karpuz kabuğu sıkıştırıp durmalarına karşılık, sınırlar boyunca çarpışmakta olanlardan biri saraya yanaştı mıydı, aman aramıza düşman giriyor diye birleşirlerdi. Onu protokol ve görgü bilmez kaba bir taşralı, bir "Türk!" sayarlardı.

Birbirlerine kanlı bıçaklı düşman olan saraylı yoldaşlar, gelenin başını celladın palasına ya da kemendine geçirtmek için sıkı fıkı elbirliği ederlerdi” (Halikarnas Balıkçısı, 2011:312).

Tarihî romanlar millî bilinci geliştirmek adına tarihi oldukça görkemli bir anlatı diliyle aktarmayı severler. Bu durum özellikle popüler tarihî roman diye nitelendirilebilecek olan eserlerde daha fazladır. Kendi ulusunu güçlü göstermek isteyen yazar kimi zaman “düşman” diye tabir olunan karşıt gücü olumsuzlamak adına çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Bunun en yaygın olan yolu ise düşmanı evrensel, ahlaki ve millî değerler bakımından küçük göstermek şeklindedir. Murat Belge, Halikarnas Balıkçısı’nın *Uluç Reis* ve *Turgut Reis* adlı romanlarında bu yola başvurduğu düşüncesindedir. Öncelikle Belge, Mavi Anadoluculuk gibi “kültürel mirasçı’ çizgide teori başlatmış bir yazarın bu romanların her sayfasına sinen ırkçı-milliyetçi söylemi şaşırtıcı” diyerek yazara atfettiği bu tutumu eleştirir. Belge (2006:35), ayrıca eserde tarih konusunda bilgili olan yazarın Türk ve Müslüman oldukları konusunda şüphe bulunan, hatta gayrimüslim olma ihtimalleri çok yüksek olan Turgut ve Uluç Reis’i Türk ve Müslüman olarak okura tanıtmalarını da doğru bulmadığını dile getirmektedir. Kısacası Belge (2006:45), Balıkçının *Uluç Reis* ve *Turgut Reis* adlı tarihî romanlarını; fazla tekrar içermeleri, olay örgülerinin başarısız olması, dil ve anlatımın özensiz oluşu, Mavi Anadoluculuk tezine aykırı görüşler içermeleri, karakterlerin tek boyutlu çizilmesi, kanlı sahneler ile kadını aşağılayan cinsel algılar içermeleri nedeniyle başarısız bulunmaktadır.³

Tarihî romanlar genel olarak iki karşıt güç arasındaki mücadelelerin romanıdır. Tarihî romanlarda bu mücadele maddi ölçektir ve genellikle bir gücün diğer gücü tahakküm altına alması yoluyla son bulur. Bu hükmetme mücadelesinin büyük bir kısmını ise kara ve denizdeki hâkimiyet alanlarının ele geçirilmesi oluşturur. Bu durum, tarihî romanların uzamda ve zamanda genişlik kazanmasını sağlar. Eserde Turgut Reis’in Oruç ve Hızır Reis’le birlikte savaştığı ve ele geçirdiği topraklardan söz edilir. Zaten eserin hacminin büyük bir kısmını da bu mücadelelerin betimlemeleri oluşturmaktadır. Beccaye Kalesi, Balear adalarından en büyüğü olan Mayarke, Villajosoya, Alikente Kalesi, Santa Martha Limanı, Almeriya, Tunus, Cezayir, Tenez Kalesi, Tlemsen, Fondi, İshahia Adası, Kastelvetrano, Memfi, Agitgento, Sciacca, Venedik Adaları, Mehdiye Kalesi, Malta eserdeki savaş ve çatışma betimlemelerini oluşturan ana mekânlardır. Uzamın sağladığı açıklık ve özgürlük duygusu Turgut Reis’in şahsiyetiyle de uyum içerisindedir. Turgut Reis Akdeniz’in geniş ufuklarında özgürce dolaşan ve hükmedilemeyen bir karakter olarak sunulur.

³ Fethi Naci’nin de Halikarnas Balıkçısı’nın eserlerini kurmaca yönünde başarısız bulduğu görülmektedir: “Güzellikle iyiliği çirkinlikle kötülüğü yazamasa deli olur Halikarnas Balıkçısı! Onu yazma eylemine iten budur; yoksa roman kurgusuymuş, romana özgü hareketler yaratarak bu hareketler içinde kişilerini geliştirmemiş, umurunda değildir” (2002: 79).

Bunun dışında tarihî romanların bir başka anlatım özelliği olan panoramik anlatım biçiminin romanda uygulandığı görülür. Bu panoramik görüş yukarıda belirtildiği gibi coğrafyaya yani mekâna konumlandırıldığı kadar tarihî sürece yani zamana da konumlandırılır. Ancak bu durum eserde bir genişlik hissi yaratmakla birlikte insana, topluma ve olaylara ait detayların da ortadan kaybolmasına sebep olabilir. Eserde de geniş bir tarihsel aralık konu olarak seçildiğinden detaylarla ilgilenilmemiş, daha bütüncül bir anlatım yeğlenmiştir. Ancak bu kuralın romanda Turgut Reis'in İspanya, İtalya ve Kuzey Afrika'daki sefer ve savaş sahnelerinin anlatıldığı bölümlerde bir tarafa bırakıldığı görülür. Eserde İnebahtı, Preveze gibi deniz savaşları incelikli betimlemelerle anlatılmıştır. Romanda Preveze Deniz Savaşının denizcilik tarihindeki önemi ise şöyle anlatılmaktadır: "Tarihte Preveze savaşına kadar filo denince, kara askerlerini aktaracak askerler topluluğu anlaşılır ve denizde yapılan savaş da deniz üstü bir kara savaşı sayılırdı. Gemiler ve gemiciler sırf askerleri düşmanın karşısına çıkarmakta yararlanan yardımcı öğeler sayılırdı. İlk olarak Preveze savaşında (ateşli silahlar kullanılarak) savaş gemilerini, bir deniz savaşının tamamlayıcısı niteliği kazanmış oldu. Bu zafer bir rastlantı ve talih eseri değildi. Üstün denizciliğin, sevkini, tabiiyenin, orijinalitenin ve cesaretin bir semeresi idi" (Halikarnas Balıkcısı, 2011: 267).

Tarihî romanların bir diğer özelliği olan epik ve coşkulu anlatım biçiminin romanda özellikle deniz ve savaş betimlemeleri ile Turgut Reis'in kişilik özelliklerinin anlatıldığı bölümlerde tercih edildiği görülmektedir. Eserde denizciliğe ait birçok terim yer alır. Ancak bunların büyük bir kısmı bugün bile kullanılmayan tarihî denizcilik terimleri ile savaş silahlarının adlarıdır.

Tarihî roman konusundaki son tespitimiz ise eserlerdeki kadın kahramanlara yöneliktir. Türk edebiyatındaki tarihî romanlara genel olarak bakıldığında kadın karakterlerin sayısının erkeklere oranla az olduğu görülür. Bunun temelinde ise tarihin erkekler tarafından oluşturulduğu düşüncesi ile ataerkil toplum yapısının erkeğe atfettiği öneme dair yargılarının yattığı gözlemlenmektedir. Eserlerde kadın karakterlerin iki açıdan ele alındığı fark edilecektir. Bunlardan ilk grubu Müslüman ve Türk kadın kahramanlardır ki bunların içerisine Hürrem Sultan gibi sonradan tebaa değiştirmiş gayrimüslim kökenli kadınlara da yer vermek gerekir. İkinci grup ise yabancı ve gayrimüslim olan kadınlardır.

Halikarnas Balıkcısı Turgut Reis romanında her iki gruba da yer vermiş ve bu farklı gruptaki kadınlara yönelik farklı tutumlar geliştirmiştir. Türk ve Müslüman kökenli kadınlar eserde yiğitlikleriyle ön plana çıkarılmıştır ki esasında bu özellik de "erkeksidir" ve daha önceden belirttiğimiz tarih-erkek bağlantısıyla ilişkilidir. Örneğin Turgutca'nın annesinin (Çoban Veli'nin hanımının) doğum sırasındaki tutumu, (2011:9), Kör Ali'nin eşi Emine'nin Sen Jan şövalyelerinin baskını sırasında oğluna kıyan askeri öldürmesi, Nuh'un eşi Nimet ile Musa'nın eşi Suna'nın gemilerde kadınların bulunması yasak olduğu için eşlerinden habersiz erkek kılığına girmeleri ve yeri geldiğinde saldırılarda erkeklerle birlikte savaşmaları (2011: 98-102), İspanyalı Müslüman kadın Zehra'nın kocasının intikamını alması (2001:151),

Sarı Hamdi'nin eşi Hamra'nın İspanyollar tarafından yakılan ailesinin düşmanlarıyla mücadele etmesi (2011:179-199), Turgut Reis'in eşi Selime'nin çok iyi ok atması (2011:186)... gibi örneklerde görüleceği üzere eserde gözü kara ve güçlü kadınlara çokça yer verilmiştir. Bu kadınların bir diğer vasıfları ise doğurganlıklarıdır. Turgut Reis'in fetih mücadeleleri sırasında karşılaştığı gayrimüslim kadınlar ise eserde daha ziyade cinsel algı çerçevesinde ele alınmışlardır. Murat Belge (2006:35), ayrıca yazarın bazı durumlarda gayrimüslim erkekleri aşağılamak istediğinde onlara kadınca vasıflar yüklediğini ve bu yolla okurun gözünde bu kahramanları aşağıladığını ileri sürmektedir.

Turgut Reis Malta seferi sırasında başına aldığı bir darbe sonucunda şehit olur (Uzunçarşılı, 1998:389-390). Romanda Turgut Reis'in Osmanlı adına yaptığı tüm çabalara karşın sağlığında göremediği değeri vefatında da göremediğinden yakınılır. Bu büyük tarihî şahsiyete kendi ecdadının değil de İngilizlerin sahip çıkması eserde sitemkâr bir dille anlatılır. "Görüşüne, özgürlüğüne, gururuna ağır gelen işleri kabul edemediğinden dolayı Kanunî Sultan Süleyman'a arkasını çeviren, pruvasını açık denizlere, dümenini yazgıya bırakarak engine fırlamış olan, İspanya, Malta, Cenova, Venedik gibi zamanın en güçlü kuvvetli savaş filolarına sahip olanları titretmiş olan Turgut Reis, şimdi Trablusgarp'ta yatmaktadır. Duyduğumuza göre İngilizler Trablusgarp'ı zapt ettikleri zaman harap mezarını onartmıştır" (Halikarnas Balıkçısı, 2011:328). Turgut Reis Osmanlı devleti adına yaptığı yararlı hizmetler ve güçlü tarihî kişiliği ile Halikarnas Balıkçısı'ndan sonra da başka tarihî romanların ana kahramanı olarak ele alınmaya devam edilmiştir.⁴

Çelik, Turgut Reis romanının edebiyat tarihimiz açısından önemini şu şekilde belirtmektedir: "Halikarnas Balıkçısının, Osmanlı İmparatorluğu döneminde denizciliğin ihmal edilmesine, özellikle Kanunî döneminde başlayan devlet işleyişindeki bozukluklara dair yaptığı yorumlar dikkat çekici boyuttadır. Bu bakımdan roman hem denizcilik tarihimizden bir kahramanın hayat hikâyesi hem de Osmanlı İmparatorluğunun bir dönemine ait yapılmış sorgulama durumundadır" (2010:153-154).

Sonuç

Tarihî romanın ayrılmaması gereken ana yol tarihî gerçeklikler olmalıdır. Yazar eserini daha etkileyici kılmak, okurun ilgisini yüksek tutabilmek adına zaman zaman tâli yollara girerek ana olaya bağlı küçük yan olaylar ve karakterler ortaya çıkarabilir. Ancak bu yan vakaların ve karakterlerin kurguyu ana izlekten uzaklaştırmaması ve tarihî gerçekliğe halel getirmemesi şarttır. Özellikle tarihî

⁴ Özgür Aktaş, "Türk Denizcilik Tarihi İle İlgili Romanlarda Turgut Reis İmajı" adlı makalesinde Turgut Reis'in tarihî bir kimlik olarak ele alındığı Halikarnas Balıkçısı'nın "Turgut Reis", Ferudun Fazıl Tülbentçi'nin "Turgut Reis", Oğuz Özdeş'in "Kartal Başlı Kadırga" ve Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun "Türk Korsanları" adlı romanlarını incelemiştir. Aktaş, ayrıca Halikarnas Balıkçısı'nın "Uluç Reis" ve Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun "Sencivanoğlu" adlı tarihî romanlarında da Turgut Reis'in başkahraman olarak el alınmamakla birlikte zaman zaman onun kahramanlıklarından bahsedildiğini anlatmaktadır (2013: 157- 167).

kişiliklerin kurmacayı güçlendirmek adına gerçekliğinden koparılması yanlıştır. Aksi takdirde eserin tarihî roman kimliği taşıyıp taşımayacağı tartışmalı bir hâl alabilir. “Sanatkâr, halk arasındaki rivayetlerden istifade edebilir, etmelidir. Malzemenin tespitinden sonra ki iş ise dil ve ifade başta olmak üzere konu edinilen devrin duyma, düşünme ve yaşama sistemine uymayan ‘katkı’lar yapmamak titizliğidir. Tarihî olay ve şahsiyetleri tahrif etmek, bir art niyet olmasa bile affedilmez hatadır. Devlet Ana (Kemâl Tahir) romanındaki yozlaştırılmış Yunus Emre tipi bu açıdan değerlendirilmelidir” (Tural, 2006: 65). Halikarnas Balıkcısı bu eserde genel hatlarıyla Turgut Reis’in tarihî kişiliğine sadık kalmış, elindeki tarihsel bulguları yaratım sürecinin kendine sağladığı olanaklarla geliştirmiş ve böylece bu büyük Türk denizcisini okurun zihninde canlı bir kişilik hâline taşımıştır. Bu bakımdan “Tarih, tarih romanlarından öğrenilmemelidir” görüşünü benimsemekle birlikte yazarın, okurun tarihî bilgisine ve bilincine önemli katkılar sağladığını da kabul etmek gerekir. Sonuç olarak, Halikarnas Balıkcısı’nın *Turgut Reis* adlı eseri tarihî romanın özelliklerini taşıma açısından iyi bir örnektir. Ancak eseri Murat Belge’nin yukarıdaki saptamalarında da görüldüğü gibi eleştirel bir bakış açısıyla okumak “nitelikli okur”un görevi olmalıdır. Öneri olarak ise yeni araştırmacıların tarihî roman kurgusunun ağırlık noktası olan tematik güç/karşıt güç ilişkisini ve eserlerin üsluplarını dilbilimsel tabanlı yöntemlerle çözümlerinin alana katkı sağlayacak sonuçlar içerebileceği düşünülmektedir. İkinci bir öneri de postmodern tarih romanlarının yeni tarih kuramlarından hareketle çözümlenmesi yönündedir. Böylece küreselleşmenin ve postmodernitenin tarih-edebiyat ilişkisini ne derecede ve nasıl etkilediği yönünde bulgulara ulaşılabilecektir.

Kaynakça

- Aktaş, Ö. (2013). *Türk Denizcilik Tarihi ile İlgili Romanlarda Turgut Reis İmajı*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 34 (II). 157-167.
- Argunşah, H. (2002). *Tarihî Romanın Yükselişi*. Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı. 65-66-67: 440-450.
- Argunşah, H. (2007). Tarihî Roman. (Ed. Talât Sait Halman). *Türk Edebiyatı Tarihi 4*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. s. 410-418.
- Ayata, Y. (2008). *Cezmi/ Tarihe Müstenit Hikâye* (Namık Kemal). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Belge, M. (2006). Mavi Anadolu Tezi ve Halikarnas Balıkcısı. Edebiyatta Milliyetçilik. Birikim. 210. 32-45.
- Çelik, Y. (2010). İmparatorluk Döneminde Denizciliğimiz: Ova’dan Okyanus’a Turgut Reis. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 38: 145-155.
- Deren, S. (2002). Türk Siyasal Düşüncesinde Anadolu İmgesi. (Editör: Tanıl Bora). *Modern Türkiyede Siyasal Düşünce 4*. Cilt: Milliyetçilik. İstanbul: İletişim Yayınları. S.533-540.
- Eraydın Argunşah, H. (1990). *Türk Edebiyatında Tarihî Roman (Türk Tarihiyle İlgili)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul.

Gariper, C. (2007). Yankısız Yönelişler: Nev Yunanîler ve Nayiler. (Ed. Talât Sait Halman). *Türk Edebiyatı Tarihi 4*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. s.173-178.

Göğebakan, T. (2004). *Tarihsel Roman Üzerine*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Halikarnas Balıkcısı (2011). *Turgut Reis*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

İnci, T. (1953). *Denizcilik Tarihimizin Şeref Sayfaları*. İstanbul: T.C. Deniz Basımevi.

(Kalpakçioğlu), Fethi Naci (2002). *Yüz Yılın Yüz Romanı*. İstanbul: Adam Yayınları.

Kerimoğlu, H. T. (2010). Mavi Anadoluculuk Örneğinde Türkiye’de Hümanist Tarih Anlayışı, (Basılmamış Bildiri). *I.Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu*, 16-18 Haziran 2010, Erzurum.

Kolcu, A. İ. (2011). *Millî Edebiyat (Şiir)*. Erzurum: Salkım Söğüt Yayınevi.

Öndeş, O. (1973). *Ernle Brodford, Turgut Reis, (Son Sefer)*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Öztuna, Y. (1983). *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi. 4. Cilt*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Sulaimanova, A. (2009). *Konusunu Türk Tarihinden Alan Tarihî Romanlar (1966-1970)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi. İstanbul.

Tekin, M. (2002). *Roman Sanatı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Tozlu, S. (2004). Anadolu Türk Tarihi ve Anadoluculuk. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9: 397-410.

Tural, S. (2003). Zamanın Elinden Tutmak. Ankara: Yeni Avrasya Yayınları.

Tural, S. (2006). *Tarihten Destana Akan Duyarlılık*. Ankara: Yüce Erek Yayınevi.

Tülbentçi, F. F. (2013). *Turgut Reis*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Uzunçarşılı, İ. H. (1998). *Osmanlı Tarihi II.Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yalçın-Çelik, S. D. (2005). *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yazıcı, N. (1998). *Halikarnas Balıkcısının Eserlerinde Tabiat*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.

Yücel, Y. (1991). *Muhteşem Türk Kanunî ile 46 Yıl*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.